

MINISTER EDUKACJI I NAUKI

Warszawa, 01 lutego 2022 r.

DKO-WOKO.4073.5.2022

Pan
Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku!

Uprzejmie dziękuję za wszystkie uwagi i zalecenia, dotyczące zapowiadanych przez Ministra Edukacji i Nauki zmian w organizacji nauczania etyki w szkołach. Stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich, jako organu szczególnie zobowiązanego do monitorowania przestrzegania praw i wolności obywatelskich, a tym samym posiadającego ogromne doświadczenie i wiedzę na temat praktycznej realizacji tychże praw jest niezwykle cenne.

Odnosząc się do poszczególnych kwestii zawartych w przekazanym wystąpieniu nr VII.5600.43.2021.MM/MK uprzejmie proszę o przyjęcie następujących informacji i wyjaśnień.

Nie jest intencją Ministra Edukacji i Nauki prawne uniemożliwienie uczniom udziału zarówno w nauce religii, jak i etyki.

Warunki organizacyjne nauki religii także nie będą w żaden sposób zmienione. Status tych zajęć jest prawnie uregulowany, a praktyka utrwalona. Główni organizatorzy zajęć, tj. kościoły i inne związki wyznaniowe, którzy zapewniają kadrę nauczycielską do prowadzenia zajęć religii oraz opracowują programy nauczania religii nie wnoszą w tym zakresie żadnych postulatów zmian.

10 stycznia br. w Ministerstwie Edukacji i Nauki odbyło się spotkanie z przedstawicielami 11 kościołów i związków wyznaniowych organizujących nauczanie religii w szkołach¹. Spotkanie to miało charakter prekonsultacji zmian w organizacji nauczania etyki w szkołach oraz stworzyło forum wymiany opinii o kondycji nauczania religii i wyzwaniach dla szkół w tym zakresie. Celem działań podejmowanych przez Ministra Edukacji i Nauki jest wzmocnienie wychowawczej

¹ W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele reprezentujący: Kościół Katolicki obrządku łacińskiego, Kościół Katolicki obrządku greckiego, Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, Kościół Ewangelicko-Reformowany w RP, Kościół Ewangelicko-Augsburski w RP, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w RP, Kościół Zielonoświątkowy w RP, Kościół Nowoapostolski w Polsce, Muzułmański Związek Religijny w RP, Kościół Boży w Chrystusie oraz Kościół Chrześcijań Wiary Ewangelicznej.

funkcji szkoły poprzez zapewnienie wszystkim uczniom zajęć z etyki lub religii (wybranej konfesji).

Planuje się, że zmiany legislacyjne i organizacyjne w tym zakresie będą poddane szerokim konsultacjom społecznym, a następnie wdrażane stopniowo, i wejdą w życie 1 września 2023 r. Obecnie w ministerstwie toczy się proces konsultacji wewnętrznych nad określeniem katalogu aktów prawnych (rangi ustawowej i rozporządzeń wykonawczych), które będą poddane nowelizacji z uwagi na proponowane zmiany. Nowelizacji podlegać będą m.in.:

1) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, wydane na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 3 i ust. 4 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe:

- w zakresie wymiaru zajęć etyki – proponuje się 2 godziny tygodniowo w każdej klasie (oprócz klas I-III SP);

- w zakresie terminów wejścia w życie - zajęcia z etyki staną się zajęciami obowiązkowymi:

- od 1 września 2023 r. - dla uczniów klas IV szkół podstawowych i klas I szkół ponadpodstawowych wszystkich typów;

- od 1 września 2024 r. – dla uczniów klas IV i V szkół podstawowych oraz klas I i II szkół ponadpodstawowych wszystkich typów;

- od 1 września 2025 r. – dla uczniów klas IV - VI szkół podstawowych oraz klas I - III szkół ponadpodstawowych wszystkich typów;

- od 1 września 2026 r. – dla uczniów klas IV-VII szkół podstawowych i klas I-IV szkół ponadpodstawowych wszystkich typów;

- od 1 września 2027 r. – dla uczniów klas IV-VIII szkół podstawowych i wszystkich klas szkół ponadpodstawowych wszystkich typów.

2) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, wydane na podstawie art. 12 ust. 2 ustawy o systemie oświaty:

- poprzez usunięcie zapisów dotyczących nauki etyki, które zgodnie z ww. harmonogramem wdrażanych zmian będą traciły moc obowiązującą w stosunku do poszczególnych roczników w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych.

Jednocześnie przewiduje się, że do końca roku szkolnego 2025/2026 uczniowie, którzy nie będą mieli obowiązku udziału w zajęciach etyki, będą mogli w nich uczestniczyć zgodnie z zasadami ustalonymi w przepisach wydanych na podstawie art. 12 ust. 2 nowelizowanej ustawy o systemie oświaty.

3) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych

- poprzez dodanie możliwości zwolnienia ucznia z realizacji zajęć etyki w przypadku uczestnictwa ucznia w zajęciach religii.

Odroczony w czasie termin wejścia w życie zmian w nauczaniu etyki ma na celu także przygotowanie nauczycieli o wymaganych kwalifikacjach. Mając na uwadze konieczność zapewnienia kadry nauczycielskiej do nauczania etyki Minister Edukacji i Nauki zlecił 7 uczelniom realizację studiów podyplomowych w zakresie etyki dla nauczycieli w trybie art. 464 ust. 1 ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 85). Obecnie przygotowywana jest realizacja drugiej edycji studiów podyplomowych w zakresie etyki, w której planowane jest podpisanie umów z 5 uczelniami. Należy również nadmienić, że obowiązujące przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz.U. z 2020 r., poz. 1289) umożliwiają dyrektorom szkół powierzenie prowadzenia zajęć z etyki nauczycielom, którzy ukończyli studia na kierunku filozofia.

Odrębnym zagadnieniem jest natomiast poruszona w wystąpieniu Pana Rzecznika autonomia młodego człowieka w dokonywaniu wyboru dotyczącego uczestnictwa w zajęciach z religii czy etyki. Prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami zawarte zostało w Konstytucji RP w art. 48 ust. 1. Art. 53 ust. 3 ustawy zasadniczej, będąc przepisem szczególnym względem art. 48 ust. 1, odsyła do niego, nakazując odpowiednie jego stosowanie i zobowiązując tym samym rodziców do uwzględnienia stopnia dojrzałości dziecka, a także wolności jego sumienia i wyznania oraz jego przekonań przy wykonywaniu swoich uprawnień wychowawczych. Istotnie, problematyczna z punktu widzenia art. 48 ust. 1 oraz art. 53 ust. 3 Konstytucji RP wydaje się sytuacja konfliktu między wolą rodziców a życzeniem dziecka w sprawie przekonań religijnych. Prawodawca nie reguluje tej kwestii, statuując jedynie zasadę, według której dziecku (stosownie do jego stopnia dojrzałości) należy umożliwić wybór zasad postępowania oraz leżących u ich podstaw wartości, nawet jeśli byłyby one niezgodne z przekonaniami rodziców. Powołując się na stanowisko doktryny, należy zaznaczyć, że także i w tym zakresie nie jest ono jednolite. Część autorów opowiada się za samodzielnym decydowaniem przez dziecko o wartościach przez nie uznawanych, choćby miała miejsce kolizja z poglądami rodziców. Część stanowczo zaprzecza takiemu rozwiązaniu, podkreślając, iż w sytuacji konfliktowej między rodzicami a dziećmi w sprawie spełniania praktyk religijnych, czy decydowania o sobie w zakresie nauki religii pierwszeństwo w decydowaniu mają rodzice. Takie stanowisko tłumaczy się poglądem, iż dzieci pełną autonomię w dziedzinie wolności religijnej uzyskują dopiero w momencie ukończenia 18. roku życia, czyli osiągnięcia pełnoletności. Niemniej jednak zaznacza się, iż rodzice nie powinni stosować przymusu w stosunku do dzieci w tak delikatnej materii jak wychowanie religijne, lecz oddziaływać wyłącznie za pomocą swojego autorytetu, jednocześnie uwzględniając stopień dojrzałości dziecka. Przepis art. 95 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (Dz.U. 1964 Nr 9, poz. 59, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1359) stanowi, że dziecko jest zobowiązane do posłuszeństwa względem rodziców, co jest równoznaczne z podporządkowaniem się przez dziecko woli

rodziców. Jest to podstawowa cecha stosunku pomiędzy rodzicami a dzieckiem, która sprawia, iż rodzice pozostają względem dziecka w relacji o charakterze władczym. Niewątpliwie, jak sama nazwa sugeruje, władza rodzicielska cechuje się „władczością”, co jednak jest utrwalone w świadomości społecznej i nie budzi zastrzeżeń. Wraz z dorastaniem dziecka zakres posłuszeństwa zmniejsza się i w przypadku starszych dzieci dotyczy tylko najważniejszych kwestii, które należy i tak z dzieckiem uzgodnić. Zgodnie z treścią ww. przepisu art. 95 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dziecko, które może samodzielnie podejmować decyzje w pewnych sprawach, mimo swojej dojrzałości powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra. To sprawia, że w stosunku do dzieci starszych instytucja władzy rodzicielskiej staje się racjonalnym partnerstwem. Ponadto na mocy przepisu art. 95 § 4 Kodeksu rodzice zobowiązani są do uwzględnienia woli dziecka przy wykonywaniu swoich uprawnień rodzicielskich. Przepis zobowiązuje rodziców do wysłuchania dziecka przed podjęciem istotnych decyzji, jeśli tylko rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala. W miarę możliwości rodzice powinni także uwzględnić jego rozsądne życzenia. Uzupełnieniem tak rozumianego współdziałania rodziców i dziecka jest zagwarantowanie mu w art. 87 Kodeksu poszanowania godności i jego praw. Osobiste relacje dzieci i rodziców powinny być zatem oparte na wzajemnym szacunku. Analiza zagadnień uprawnień rodzicielskich – wynikających z władzy rodzicielskiej – nie może jednak pomijać zasady dobra dziecka.

Podzielam opinię Pana Rzecznika, że w przypadku sporu rodziców odnośnie do wyznania, światopoglądu i uczestnictwa w zajęciach religii albo etyki dziecka, szczególne znaczenie należałoby przywiązać do woli samego nieletniego – jest to jednak wskazówka dla właściwych sądów. Minister Edukacji i Nauki konsekwentnie stoi na stanowisku, że nie jest rolą dyrektora szkoły, ani innej władzy oświatowej rozstrzygnięcie kwestii spornych między rodzicami.

Dziękuję raz jeszcze Panu Rzecznikowi za przekazane wystąpienie i jednocześnie przepraszam za zwłokę w udzieleniu odpowiedzi.

Z wyrazami szacunku

Z upoważnienia
MINISTRA EDUKACJI I NAUKI

Tomasz Rzymkowski
Sekretarz Stanu
/ – podpisany cyfrowo/